

מדריך למורה – החבר

אלזה מורנטה · 4 שיעורים, מפתחות ומחוונים

יצרה: רוית ראש בן ישי

📖 היצירה נקראת מהמקראה הכיתתית.

🔍 שיעור 1: מי הוא "רב־מלאך"? – תדמית ורושם ראשוני

⏱️ 45 דקות

מטרות

- להכיר את המספר, את החבר ואת עולם הכיתה
- לאתר מילים שבונות תדמית
- להבחין בין מה שרואים לבין מה שמדמיינים

מהלך

🎬 פתיחה (7 דק׳): "רושם ראשוני": מציגים תמונה של שני אנשים (או מתארים בעל־פה): מי מהם עשיר? מי מאושר? כל אחד ואחת כותבים ניחוש וסיבה אחת. שיחה: על מה התבססנו? מה איננו יכולים לדעת מבחוץ?

📖 קריאה (12 דק׳): קוראים את פתיחת היצירה במקראה הכיתתית – עד שהאישה והחבר הולכים יחד הביתה. קריאה בקול (המורה או קריאה בתורות), עצירות קצרות להבהרת מילים מהמילון שבאתר.

🧩 עבודה בזוגות (15 דק׳): 1. באילו מילים מתאר המספר את רוב התלמידים? ובאילו את החבר? 2. מהו הכינוי שנתן לחבר, ומה הוא מגלה על רגשותיו? 3. מה הכיתה מניחה על עושרו של החבר – ועל סמך אילו פרטים? 4. מלאו טבלה: "מה ראו" / "מה דמיינו".

🗣️ שיתוף (7 דק׳): זוגות מציגים פרט אחד מהטבלה. המורה מרכזת על הלוח מפת תדמית של החבר.

🎟️ סגירה (4 דק׳): כרטיס יציאה: "משפט אחד שמראה שהמספר מעריץ את החבר – והמילה החשובה בו היא...". שאלת סקרנות לשיעור הבא: מי באמת האישה שבשער?

משימת בית

קראו שוב את תיאור האישה. סמנו שלושה פרטים שמעוררים בכם שאלה.

התאמות

- חנ״מ: טבלה עם בנק מילים, קריאה בקול, 2 שאלות במקום 4.
- עולים: מילון חזותי פתוח, משפטים קצרים, תשובה במילה/ציור.
- העשרה: כתבו פסקה: איך השפה של המספר ("רב־מלאך", "מלכותי") מעצבת את דעתנו?

💡 שיעור 2: הבכי והמפנה – רמזים מטרימים ופואנטה

⏱️ 45 דקות

מטרות

- להבין את השיא והמפנה בחלק א׳
- להכיר את המושגים רמז מטרים ופואנטה
- לבנות מבנה עלילה (פתיחה–סיבוך–שיא–התרה–סיום)

מהלך

❓ פתיחה (5 דק׳): "שאלת הבלש": מי שסימן פרטים בבית – אילו פרטים באישה נראו לכם מוזרים? רושמים על הלוח בלי לפתור.

📖 קריאה (10 דק׳): קוראים במקראה את סצנת הבכי ואת הגילוי שלמחרת. עוצרים לפני הגילוי: מה לדעתכם קרה?

📚 מושגים (8 דק׳): הסבר קצר: רמז מטרים – פרט שמכין את הקוראים למה שיקרה; פואנטה – סוף שמאיר את כל הסיפור באור חדש. חוזרים לרשימת הפרטים מהפתיחה – כמה מהם התבררו כרמזים?

🔎 פעילות "צייד הרמזים" (12 דק׳): בזוגות או במחשב: הפעילות האינטראקטיבית באתר. לכל רמז – מה הוא רומז ולמה לא שמנו לב בקריאה ראשונה.

🪜 מבנה עלילה (7 דק׳): ממלאים מדרגות עלילה לחלק א׳: פתיחה, סיבוך, שיא, התרה, סיום.

🎟️ סגירה (3 דק׳): כרטיס יציאה: "הרמז שהכי הפתיע אותי הוא... כי...".

משימת בית

כתבו 3–4 שורות: איך הייתם מרגישים במקום החבר ביום הבכי?

התאמות

- חנ״מ: רשימת 6 פרטים מוכנה – מסמנים כן/לא; רמז אחרי שתי טעויות.
- עולים: כרטיסי תמונה לפרטים (צמה, חיוך, פנים עייפות).
- העשרה: האם ההפתעה "הוגנת"? כתבו טיעון: האם הסופרת נתנה מספיק רמזים?

🏪 שיעור 3: בחנות – עלבון, מספר גיבור ושני מישורי זמן

⏱️ 45 דקות

מטרות

- לנתח את העימות בחנות ואת מבנה חלק ב׳
- להבין מהו מספר גיבור ומה הם שני מישורי הזמן
- לדון בשאלה: האם הייתה כאן העמדת פנים?

מהלך

💬 פתיחה (5 דק׳): "מילה שנשארה": חשבו (בלי לשתף) על מילה פוגעת ששמעתם או אמרתם ונשארה איתכם. למה מילים נשארות?

📖 קריאה (10 דק׳): קוראים במקראה את המפגש בחנות ואת הסיום. שתי עמודות על הלוח: מה עשה החבר / מה עשה המספר.

🧠 ניתוח (12 דק׳): מי פגע ראשון? איזה עלבון קשה יותר ולמה? מה פירוש "איני יודע מי צר בשבילי..."? מושגים: מספר גיבור (גוף ראשון, סובייקטיבי) ושני מישורי זמן – הנער שפעל, והמבוגר שמבין.

⚖️ דיון בשתי טענות (13 דק׳): הכיתה מתחלקת לשתי קבוצות: "הם העמידו פנים" מול "לא הייתה כאן העמדת פנים". כל קבוצה מביאה שלוש ראיות מהיצירה. סיכום: מה שתי הטענות מלמדות על התדמית?

🎟️ סגירה (5 דק׳): שאלה למחשבה: מתי יכול היה המספר למנוע את ההידרדרות? כתבו רגע אחד ומה היה צריך לעשות.

משימת בית

מלאו מדרגות עלילה לחלק ב׳.

התאמות

- חנ״מ: טבלת ראיות עם משפטים מוכנים לבחירה; עבודה בקבוצה קטנה.
- עולים: מילון: חרשן, בוז, נחיתות, חרטה; תשובות במשפט קצר.
- העשרה: האם אפשר לסמוך על המספר? כתבו פסקת טיעון עם שתי ראיות.

✉️ שיעור 4: משלכם – מכתב אחרי עשר שנים

⏱️ 45 דקות

מטרות

- לסכם את הנושאים: חברות, תדמית, בושה, אשמה
- לכתוב מכתב לא רשמי מנקודת מבט של דמות
- להשתמש בפרטים מהיצירה כדי לבסס כתיבה

מהלך

🕰️ פתיחה (5 דק׳): "עשר שנים אחר כך": מה לדעתכם עלה בגורל החבר? ובגורל המספר? שתי דקות של רעיונות חופשיים.

📝 תזכורת: מבנה מכתב (5 דק׳): פנייה, פתיחה, גוף (מה קרה, מה הרגשתי, מה הבנתי), בקשה/משאלה, סיום וחתימה. משלב לא רשמי.

✍️ כתיבה (25 דק׳): בחרו: (א) המספר כותב לחבר – מתאר את הפגישה בחנות מנקודת מבטו ומסביר למה אמר את מה שאמר; או (ב) החבר עונה למספר – מתנצל או לא מתנצל, ומסביר. לפחות 12 שורות, שלושה פרטים מהיצירה.

🎤 שיתוף (8 דק׳): 2–3 מתנדבים קוראים. משוב "כוכב ומשאלה" (דבר אחד טוב, הצעה אחת).

❤️ סגירה (2 דק׳): משפט אחד: מה הסיפור לימד אותי על חברות?

משימת בית

ליטוש המכתב לפי המחוון שבדף התרגול.

התאמות

- חנ״מ: שלד מכתב עם פתיחי משפטים; 6–8 שורות.
- עולים: בנק מילים רגשי + פתיחי משפטים; אפשר לכתוב 6 שורות.
- העשרה: כתבו שני מכתבים – של המספר ותשובת החבר – בשני קולות שונים.

מפתחות תשובות

סדר האירועים

1. המספר מתאר את הכיתה ואת החבר היפה – "רב־מלאך".
2. הכיתה מדמיינת שהחבר עשיר ושביתו מלכותי.
3. אישה עם צמה זהובה באה לקחת את החבר מבית הספר בכל יום.
4. החבר קורא למספר בשמו הפרטי, והמספר גאה.
5. החבר פורץ בבכי מר ליד שולחן המורה.
6. מתברר שאמו מתה – והיא הייתה "המשרתת".
7. הכיתה מגיבה בבוז, והחבר עוזב את בית הספר.
8. הדוד לוקח את החבר לעבוד בחנות כשוליה.
9. המספר נכנס לחנות, והחבר קורא לו "חרשן".
10. המספר עונה "בן של משרתת" ובורח מהחנות.
11. המספר הבוגר מוכן לשבת בכלא במקום החבר.

תכונות

תכונה	דמות	ראיה
הראשון בכיתה	המספר	"הראשון בכיתה הייתי אני"
בעל נטייה פיוטית	המספר	מכנה את החבר "רב־מלאך"
מתמלא גאווה מקרבה לחבר	המספר	גאה כשהחבר קורא לו בשמו הפרטי
מתחרט שנים אחר כך	המספר	"הייתי מוכן לשבת במקומו"
יפה־תואר ומבריק	החבר	שיער זהב, אינטליגנציה צלולה
מרדן ועצל	החבר	לא מתאמץ להיות הראשון בכיתה
מתבייש בעוני	החבר	מציג את אמו כמשרתת
מגן על עצמו בהתקפה	החבר	קורא למספר "חרשן"
מסורה לבנה	האם	לוקחת את הילקוט במסירות
עייפה וחולה	האם	לחיים חיוורות, עפעפיים רפויים
שומרת על הסוד	האם	מחליפה איתו חיוך של סוד
"לא יפים ולא מכוערים"	בני הכיתה	רקע מנוגד לחבר
בונים תדמית מדמיון	בני הכיתה	מדמיינים בית מלכותי
מגיבים בבוז	בני הכיתה	"הקומדיה המאוסה... עוררה בנו בוז"

ציטוטים

ציטוט	משמעות
"כמו מים שנשארו צלולים"	הצחוק של החבר נשאר טהור ונקי בזיכרון המספר
"הצטייר בעינינו מלכותי"	הכיתה דמיינה את ביתו כמפואר בלי לראות אותו
"כמנהג פשוטות העם"	התסרוקת של האישה רמזה שהיא אישה פשוטה וענייה
"שותפות לדבר עבֵרה"	לחבר ולאישה היה סוד משותף
"מר כמו זה של מבוגרים בכאבם"	בכי של כאב עמוק ואמיתי
"הנקמה נשמרה בשבילי"	המספר יהיה זה שיפגע בחבר
"חיוך קטן מאולץ של ילד מוכה"	החבר מסתיר כאב ומנסה לשמור על כבודו
"איני יודע מי צר בשבילי..."	המספר מרגיש שהמשפט הפוגע כאילו לא שלו – הוא מתבייש בו
"הייתי מוכן לשבת במקומו"	המספר מרגיש אשמה ואהבה עמוקות

חידון

#	שאלה	תשובה
1	בן כמה היה המספר בזמן האירועים?	13
2	איזה כינוי נתן המספר לחבר בלבו?	רב־מלאך
3	מדוע חשבה הכיתה שהחבר עשיר?	בגדיו המסודרים, עניבותיו וספריו המבריקים
4	מי הייתה האישה שחיכתה לחבר בשער?	אמו
5	איזה פרט באישה רומז על קשר משפחתי לחבר?	הצמה הזהובה
6	מה קרה כשהחבר נקרא להיבחן?	פרץ בבכי מר
7	איך הגיבה הכיתה לגילוי האמת?	בבוז
8	איפה עבד החבר אחרי שעזב את בית הספר?	בחנות של הדוד
9	איזו מילה אמר החבר למספר בחנות?	חרשן
10	מה ענה המספר?	"בן של משרתת"
11	מה מרגיש המספר הבוגר כלפי החבר בסוף?	אהבה, אשמה וחרטה
12	מאיזו נקודת מבט מסופר הסיפור?	מספר גיבור בגוף ראשון

רמזים מטרימים

פרט	רמז?	הסבר
לחבר שיער זהב ארוך.	כן	קשור לצמה הזהובה של האישה – רמז לקשר משפחתי.
לאישה צמה "כעשויה מזהב מוצק".	כן	אותו צבע זהב – אמא ובן.
הצמה אסופה "כמנהג פשוטות העם".	כן	מסגיר שהיא אישה פשוטה וענייה.
לאישה לחיים חיוורות ועפעפיים של מי שישן מעט.	כן	רמז למחלה ולעייפות – והיא תמות בקרוב.
השניים מחליפים חיוך של סוד.	כן	לא יחסי אדון ומשרתת – אלא קשר קרוב.
איש לא ראה את ביתו של החבר.	כן	אולי יש סיבה שהוא לא מזמין אף אחד.
הם הולכים יחד הביתה.	כן	משרתת לא "הולכת יחד" – זה מנהג של משפחה.
המספר היה הראשון בכיתה.	לא	פרט על המספר – לא רומז על הגילוי.
בכיתה היו תלמידים רבים "לא יפים ולא מכוערים".	לא	רקע לכיתה – לא רמז למפנה.
ספרי החבר כרוכים בקרטון אדום ומבריק.	לא	זה דווקא חיזק את התדמית של עושר (הטעיה).

מחוונים

מכתב

קריטריון	מלא	חלקי	חסר	נק׳
מבנה מכתב	פנייה, פתיחה, גוף, סיום וחתימה – מלאים ומסודרים	יש רוב חלקי המכתב	חסרים חלקים רבים	20
נאמנות ליצירה	3+ פרטים מדויקים מהיצירה, משולבים בטבעיות	1–2 פרטים	אין פרטים או שיש טעויות	25
נקודת מבט ורגש	קול הדמות ברור; רגשות והסברים משכנעים	קול הדמות חלקי	לא ברור מי כותב	25
תוכן ומשמעות	הסבר עמוק: למה אמר/עשה, מה הבין עם השנים	הסבר כללי	אין הסבר	15
לשון והיקף	12+ שורות, לשון בהירה, פיסוק נכון	8–11 שורות או טעויות מעטות	פחות מ־8 שורות או טעויות רבות	15

תשובה ספרותית

קריטריון	מלא	חלקי	חסר	נק׳
טענה	טענה ברורה שעונה על השאלה	טענה חלקית	אין טענה	30
ביסוס	2 ראיות מהיצירה (ציטוט קצר או תיאור)	ראיה אחת	אין ראיה	40
הסבר	מסביר איך הראיה מוכיחה את הטענה	הסבר כללי	אין הסבר	30

♿ מפת התאמות והנגשות

מסלול	מה מותאם
רגיל	כל הפעילויות; 3 אפשרויות; כתיבה מלאה.
חנ״מ	הקראה בכל טקסט; 2 אפשרויות; רמז אחרי 2 טעויות; בלי שעון; בנק מילים; אותיות גדולות.
עולים	מילון חזותי (אימוג׳י + הסבר); משפטים קצרים בלי ניקוד; בנק מילים.
העשרה	שאלות חשיבה מסדר גבוה; חיבור טיעוני.